

Същност и особености на съдебното решение при признание на иска

ас. Боряна Милкова

Summary: *The judgment, rendered by the court, when the respondent admits the demand, is regulated for the first time in Bulgarian Code of Civil Procedure. The present report has of its purpose to introduce the essence and the fundamental characteristics of this judgment, as well as to point its fundamental differences with the judgment, rendered in standard competitive action procedure, and with similar law institutes.*

Keywords: *judgment; claim; respondent admits the demand*

ВЪВЕДЕНИЕ

Въз основа на закона, преди процеса и независимо от него, между спорещите са възникнали определени материални правоотношения. Съдът е призован да ги издири и да постанови акт, с чиито правни последици да обвърже страните да спазват занапред определено поведение [1].

С влезлият в сила нов Граждански процесуален кодекс (ГПК) на 1 март 2008 г. [2] бяха уредени нови видове съдебни решения, различни, от гледна точка на процедура по постановяване и съдържание на съдебното решение, от досега предвиденото присъствено решение, постановено по реда на класическия исков процес. Едно от тях е предвиденото в чл. 237 ГПК съдебно решение при признание на иска.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Същност и характеристика на съдебното решение

Съдебното решение по своята същност е държавен правосъден акт, едностранно, властническо изявление на съда, с което се разрешава правният спор като се установява, какво е действителното правно положение между спорещите и което ги задължава да се съобразяват с него [3].

Съществуващите между страните извън и преди процеса материални правоотношения следва да бъдат установени от съда и да бъдат инкорпорирани в неговия краен акт – съдебното решение. Затова съдът трябва да издири тези правоотношения. Това той прави със съдействието на страните, които следва да внесат в процеса и направят доказателствени искания за попълване на делото с необходимия на съда доказателствен материал. Проявление на решаващата дейност на съда е именно произнасянето със съдебно решение въз основа на преценка по вътрешно убеждение на събрания и обсъден доказателствен материал по делото [4]. Следователно съдебното решение е преди всичко акт на правно познание. То трябва да прогласи, на чия страна е правото. Затова спрямо спорното материално право съдебното решение е декларативно – сочи дали спорното право съществува или не. Но съдът е орган на държавна правосъдна власт, призован да даде защита на правото, засегнато от правния спор. Затова съдебното решение включва в себе си и заповед да се преустанови правният спор и да се възприеме занапред поведение, отговарящо на установеното от съда материалноправно положение между спорещите. Установяването на действителното правно положение придава задължителна сила на съдебното установяване [5]. Така, на мястото на правния спор между страните, гражданският процес поставя правен мир [6].

Това е една от причините съдебното решение да се характеризира с качеството “стабилитет”. По същността си това представлява последователното достигане до неговата неизменност от съда, който го е постановил, неговата необжалваемост пред въззивния и касационния съд и неговата неотменимост по реда за отмяна на влезли в сила съдебни решения [7].

Видове съдебни решения

Както процесуалната теория, така и процесуалният закон сочат видовете съдебни решения. По своето съдържание и последици съдебните решения се делят на такива, които уважават и такива, които отхвърлят иска; на установителни, осъдителни и конститутивни съдебни решения. Такива могат да са съдебните решения постановени по едно класическо състезателно исково производство с участието и на двете страни.

Новият ГПК възприема нови видове съдебни решения в сравнение с досегашния кодекс. Изрична уредба имат вече съдебното решение при признание на иска, уредено в чл. 237 и неприсъственото съдебно решение (чл.238).

Същност на съдебното решение при признание на иска

В ГПК от 1952 г. беше уредено съдебното решение, постановено с участието и на двете на страни, независимо от това дали редовно призованият ответник е взел или не реално участие в производството. Кодексът не правеше разлика с оглед на вида и процедурата по постановяване на съдебното решение и по отношение на това дали е направено от ответника признание на иска или не.

Новият ГПК вече държи сметка за реализирането на посочените по – горе обстоятелства. От значение е не само поведението на ответника по предявения иск, но и това на ищеца.

В исторически план новият ГПК за първи път урежда съдебното решение при признание на иска като самостоятелно съдебно решение [8]. Изрична и отделна уредба няма нито в Закона за гражданското съдопроизводство (ЗГС), нито в отменения ГПК. Все пак съдебно решение при признание на иска от ответника е възможно да бъде постановено и по двата посочени нормативни акта и се предполага от различни техни норми.

Новият ГПК избягва да дефинира признанието на иска. По отношение на правната му природа няма единно становище и у процесуалистите у нас. Според някои то представлява вид гражданскоправна сделка, според други – процесуално действие на ответника, обвързано с конкретни правни последици, а според трети има белези и на сделка, и на процесуално действие [9].

В чл. 237 на новия ГПК законодателят се задоволява да уреди признанието на иска от ответника единствено чрез правните му последици, а именно – съдът прекратява съдебното дирене и се произнася със съдебно решение съобразно с направеното признание [10].

Все пак, за да ни се изясни същността на признанието на иска, трябва да направим някакъв опит да дефинираме понятието, макар с това да не претендираме за неговата изчерпателност и конкретност.

Признанието на иска е изявление, изхождащо от ответника, отнасящо се до иска, така както е предявен от ищеца, и се изразява в съгласие и потвърждение относно обстоятелствата, на които се основава искът и обосновааният с тях петитум.

• Характеризиращи го белези и процедура по постановяване на съдебното решение при признание на иска:

С признанието на иска от ответника се достига до съвпадане на становищата на двете срещупоставени страни в процеса относно спорното право с неговите характеризиращи го белези. Затова това съдебно решение по съществуващото си ще представлява уважаване на предявения от ищеца иск, така както той е индивидуализиран в исквата молба. Следователно, оформят се няколко важни извода:

Първо, признанието на иска е изявление на ответника, тоест главната страна в процеса, срещу която ищецът търси защита. Или по терминологията на ГПК – ли-

цето, срещу което се води делото (чл.26, ал.1 ГПК). Това лице може и по правило е другата страна по материалното правоотношение, но не винаги е така. Когато в делото участва процесуален субституент, конституира се и лицето, чието право е предмет на установяване в процеса (чл. 26, ал. 4 ГПК). Отношенията между двете лица са усложнени, процесуалната субституция е от категорията на процесуалното застъпничество, като са налице и условията на необходимото другарство.

Само ответникът може да признае иска. Ако сме в условията на другарство или са налице други усложнения в процеса на страната на ответника, ГПК мълчи. Бихме могли да направим извода, че ще се прилагат изискванията и правните последици за съответните процесуални институти.

Второ, изявлението се прави от ответника по един вече започнал и все още не приключил, т.е. висящ процес. Признанието на иска следователно може да се предприеме във всяко време на висящия процес - още с отговора на исквата молба, във всички инстанции, до влизане в сила на съдебното решение. Когато се предприема от процесуален представител, по аргумент на по – силното основание от хипотезите в чл. 34, ал. 3 ГПК, необходимо е изрично пълномощно; особеният представител ще се нуждае и от одобрението на съда – чл. 29, ал. 5 ГПК.

Трето, признанието на иска е процесуално действие на ответника, чийто адресат е съдът [11]. Следователно е възможно да се направи както в, така и извън съдебно заседание (със спазване изискването на чл. 100 ГПК за писмена форма); както писмено, така и устно в съдебно заседание; както в присъствието, така и в отсъствието на ищеца. С това обаче не отпада изискването за съгласие на ищеца за постановяване на съдебно решение въз основа на направеното признание на иска от ответника. Затова е нужно уведомяването на ищеца за направеното признание на иска и изчакването на становище по него.

Четвърто, искът на ищеца трябва да е допустим. Преди да е установил дали искът е допустим, съдът не може да пристъпи към произнасяне по съществото на спора. Въпросите относно съществуването или липсата на процесуални предпоставки се решава най – късно в първото открито съдебно заседание. Следователно, дори признанието на иска да е направено в по – ранен момент (например с отговора на исквата молба), съдът ще може да се произнесе съобразно с него едва след разглеждането на предварителните въпроси. Ако съдът констатира при проверката си, че искът е недопустим поради наличие или липса на абсолютна процесуална предпоставка, той ще прекрати делото и няма да се произнесе по признанието на иска. При наличие или липса на относителна процесуална предпоставка съдът ще вземе предвид направеното от ответника възражение с отговора на исквата молба и само под условие, че не се произнесе по прекратяването на делото въз основа на възражението за недопустимост, ще продължи разглеждането на делото, ще вземе становището на ищеца по направеното също с отговора признание на иска и ще се произнесе със съдебно решение съобразно с признанието (вж. чл. 119, ал. 3 ГПК).

Пето, необходимо е искане за произнасяне по признанието на иска. Това искане трябва да изхожда от ищеца. Тъй като съдът постановява съдебното решение въз основа и съобразно с признанието на иска, ищецът трябва да прецени дали желае, независимо от направеното признание, да докаже иска си. Защото интерес да не се постанови съдебно решение при признание на иска ищецът би имал, ако предвижда да увеличи размера на иска си, в случай, че не го е предявил като частичен.

В някои законодателства както и в ЗГС правомерно се предвижда прекратяване на делото, ако ищецът не поиска постановяване на съдебно решение при признаване на иска от ответника [12]. По нашия ГПК разглеждането на делото ще продължи и ще завърши с едно класическо съдебно решение, като направеното признание на иска ще се цени от съда като признание на изнесените от ищеца в исквата молба обстоятелства.

При признание на иска и искане на ищеца съдът прекратява съдебното дирене и се произнася със съдебно решение съобразно с признанието. Ако, обаче, признанието се отнася само за част от спорното право, процесът ще продължи и ще завърши с едно класическо съдебно решение относно непризнатата част от спорното право.

С искането си ищецът прави изявление за съгласие да се постанови съдебно решение, което почива на признанието на ответника, а не на фактическите констатации и преценката на доказателствата от съда. Това е и причината в мотивите на постановеното съдебно решение при признание на иска само да се укаже, че то е постановено при признание на иска. Не е нужно мотивите да имат съдържанието, предвидено в чл. 236, ал.2 ГПК.

Шесто, не винаги със съдебното решение при признание на иска съдът уважава искането на ищеца. Съдът трябва да откаже да постанови такова съдебно решение, когато признатото право противоречи на закона и добрите нрави или когато е признато право, с което страната не може да се разпорежда (вж чл.237, ал. 3 ГПК). Съдът не може да постанови такова съдебно решение по брачни иски, по иски за гражданско състояние, в производството за поставяне под запрещение поради изричната законова забрана за това (вж. чл.чл.324, 334, 339 ГПК).

Седмо, веднъж направено, изявлението за признание на иска не може да бъде оттеглено. Това разпорежда чл. 237, ал. 4 ГПК. При направения анализ на разпоредбите относно признанието на иска, обаче, бихме могли да направим извода, че всъщност изявлението на ответника може и да не породи предписаните от закона правни последици при съгласие на ищеца с неговото оттегляне; такъв извод води и възможността изявлението да е направено при грешка на ответника относно характеризиращите белези на предявения иск, относно които всъщност той предприема признанието.

Особености и отклонения на съдебното решение при признание на иска в сравнение с уредбата на присъственото съдебно решение

Реквизитите на съдебното решение, посочени в чл. 236 (1) ГПК се отнасят и за двата вида съдебни решения по ГПК – присъствено и съдебно решение при признание на иска. Както вече се посочи различия има при прилагането на ал. 2 на чл. 236 – относно мотивите на съдебното решение. Законодателят е предвидил отклонение от съдържанието на тази разпоредба за съдебното решение при признание на иска, за което е достатъчно да се укаже, че е постановено при признание на иска.

При признание на иска от ответника съдът се произнася със съдебно решение по искане на ищеца. При класическото съдебно решение, постановено в условията на състезателно производство между двете страни постановяването на съдебното решение е служебно задължение на съда и не се влияе от това дали е постъпило искане от ищеца за произнасяне.

Разпоредбата на чл. 235 ал. 2 и отчасти ал. 3 [13] не намират приложение при постановяване на съдебно решение при признание на иска, а преимуществено се отнасят за постановяване на класическото присъствено съдебно решение, постановено при участие и на двете страни в производството.

- *Различия между признанието на иска и сходните нему изявления и процесуални действия на страните в процеса*

С признанието на факт – признанието на факт е признаване истинността на фактическите твърдения на насрещната страна в процеса, когато те са неизгодни за признаващия ги [14]. А неизгодни са тези факти, които са свързани с неизгодни правни последици при проявяването им – погасяване на права, обременяване със задължения. По същността си с признанието на факт се постига съвпадане на твърденията на срещупоставените страни в процеса относно тези факти. В новия ГПК

отпада разпоредбата на чл. 109 ал. 4 от ГПК, според която съдът в свое определение отделя спорното от безспорното по делото и постановява, кои факти не се нуждаят от доказване. Според чл. 175 от новия ГПК, обаче, направеното признание на факт се преценява от съда с оглед на всички обстоятелства по делото, т. е. по него съдът дължи произнасяне, макар и с привремено (предварително) становище в доклада по чл. 146, което не го обвързва да реши делото съобразно с него, ако промени становището си към момента на постановяване на съдебното решение [15]. Дори да признае факти, твърдени от срещупоставената страна в процеса, това не води до признание на иска [16]. Признанието на факт е съвместимо и не изключва оспорването на иска. Признанието на факт могат да направят и двете страни в процеса, докато признанието на иска е изявление на ответника по иска (дори ако е предприето от ищеца по първоначалния иск, който обаче е едновременно и ответник по насрещния иск, предявен от първоначалния ответник срещу него).

С извънсъдебното признание на иска – то е винаги съвместимо със съдебно-отспорване на иска, но може да се последва и от съдебно признание на иска [17]. То също представлява изявление на страна по спорното правоотношение със значение на признаване на твърденията на насрещната страна, но предприето преди или извън процеса. За постановяване на съдебно решение при признаване на иска, обаче, е важно предприетото по време на висящ процес изявление на ответника в този смисъл. Ако такова изявление се направи от ищеца, то би имало значение и последици на отказ или оттегляне на иска.

С отказа от иск и с оттеглянето на иск – основна разлика е, че се предприемат от ищеца. Чрез тях той десезира съда с правния спор. По – големи прилики признанието на иска има с отказа от иска, защото имат еднакъв смисъл – лицето счита иска си за неоснователен и поради това не го поддържа занапред. При оттеглянето на иска ищецът запазва възможността си в един по – късен момент да предяви отново същия иск. За отказа от иск и за признанието на иска това не е характерно – към отказа се прикрепя сила на пресъдено нещо [18], а с нея се ползва и възлото в сила съдебното решение, постановено при признание на иска.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Вече беше посочено, че уредбата на съдебното решение при признание на иска е по съществото си нова за нашия граждански процесуален закон. Въпреки че е нова, уредбата е доста лаконична и провокира у правоприложителя множество въпроси.

В процесуалната теория вече се породил спор относно начините за защита срещу съдебното решение при признание на иска. ГПК не предвижда изрично нито обжалваемост на това съдебно решение, нито забрана за това. При неоттегляемо признание на иска, след постановяване на съдебното решение, но преди влизането му в сила, би трябвало ответникът да може да защити интереса си чрез обжалване на съдебното решение. Според някои автори, обаче, основанийето на обжалването трябва да е свързано със същността на изявлението на ответника - например, характеризира същността на изявлението си не като признание на иска, а като изявление с други правни последици, а съдът е постановил съдебно решение по чл. 237 ГПК въз основа на това му изявление [19]. Би могло да се постави изрично постановяването на съдебното решение по чл. 237 ГПК на преценка на съда, не само при наличие на предпоставките по същата разпоредба, но и на субективното отношение на ответника към направеното от него изявление. Защото е възможно признание на иска да бъде предприето и при грешка на ответника относно безелите на спорното право, внесено в процеса чрез исковата молба на ответника (с риск донякъде да бъде нарушено диспозитивното начало, но в интерес на страните по делото, тъй като те винаги могат да изпаднат в грешка относно правните последици на изявленията,

които предприемат); при условията на симулативност от страна на ответника, ако интересът му диктува именно произнасяне със съдебно решение при признание на иска. Дори бихме могли да стигнем и по – далеч – като изискваме при произнасянето си съдът да се ръководи и от разпоредбата на чл. 239 ГПК, отнасяща се до неприсъственото съдебно решение. Необходимостта искът на ищеца да е вероятно основателен и на ответника да е изяснена квалификацията на неговото изявление като признание на иска и да са му указани последиците от предприетото от него признание на иска, произтича от самата същност на съдебното решение по чл. 237 ГПК.

ГПК мълчи и относно възможността да се направи изявление за признание на иска при наличие на някои от усложненията в процеса – с оглед на страните, предмета или развитието на производството. Бихме могли да мислим, че без особености те намират съответно приложение и тук. Липсва изрично посочване и на възможността изявление на признание на иска да се предприеме от процесуален субституент.

Изниква още един немаловажен въпрос, на който по необходимост ще трябва да се спрем. Това е въпросът за разноските. ГПК не предвижда изрично как се разпределят те при постановяване на съдебното решение по чл. 237 ГПК за част от спорното право. Според чл. 78 ГПК таксите, разноските и възнаграждението за един адвокат се присъждат на ищеца и съответно се заплащат от ответника съразмерно на уважената част от иска. Тази разпоредба държи сметка преди всичко на отбранителното поведение на ответника спрямо предявения иск. Когато ответникът с поведението си не е дал повод за завеждане на делото и ако признае иска, разноските се възлагат върху ищеца – ал. 2. Когато, обаче, ответникът частично признава иска или прави изявлението си в напреднал стадий на развитие на производството, изцяло възлагане на разноските на ищеца не е оправдано.

При признание на иска от ответника и искане на ищеца съдът прекратява съдебното дирене и се произнася със съдебно решение съобразно с признанието. Видно е от казаното, че постановяването на СР при признание на иска води до облекчаване работата на съда. Необходимо е, обаче, да се намери балансът между бързото приключване на висящите производства и безпротиворечивото решаване на гражданскоправния спор между страните по него. Защото един бърз процес не винаги е справедлив процес.

Литература

[1] Стамболиев, Огнян, Принципи на гражданския процес, сп. Правна мисъл, бр. 1 / 2008 г.

[2] ДВ, бр. 59 от 20 юли 2007 г., в сила от 1 март 2008 г.

[3] Сталев, Ж., Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, 2004, стр. 348 и сл.

[4] Стамболиев, Огнян, Принципи на гражданския процес, сп. Правна мисъл, бр. 1 / 2008 г., стр. 108 – 109

[5] Сталев, Ж., Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, 2004, стр. 349 и сл.

[6] Стамболиев, Огнян, Принципи на гражданския процес, сп. Правна мисъл, бр. 1 / 2008 г., стр. 110

[7] Сталев, Ж., Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, 2004, стр. 350 и сл.

[8] Коментар на новия Гражданския процесуален кодекс, Иванова, Р., Пунев, Бл., Чернев, С., 2008, стр. 325 и сл.

[9] Силяновски, Д., Гражданско процесуално право, 1958, стр. 314 и сл.

[10] ГПК, чл. 237, ал. 1

[11] Силяновски, Д., Гражданско процесуално право, 1958, стр. 314.

[12] Коментар на новия Гражданския процесуален кодекс, Иванова, Р., Пунев, Бл., Чернев, С., 2008, стр. 328 и сл.

[13] Чл. 235 (2) Съдът основава решението си върху приетите от него за установени обстоятелства по делото и върху закона. (3) Съдът взема предвид и фактите, настъпили след предявяване на иска, които са от значение за спорното право.

[14] Сталев, Ж., Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, 2004, стр. 270

[15] Коментар на новия Гражданския процесуален кодекс, Иванова, Р., Пунев, Бл., Чернев, С., 2008, стр 57

[16] Сталев, Ж., Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, 2004, стр. 280

[17] Сталев, Ж., Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, 2004, стр. 281

[18] Мингова, Ан., Отказът от иск, 2000 г.

[19] Коментар на новия Гражданския процесуален кодекс, Иванова, Р., Пунев, Бл., Чернев, С., 2008, стр. 330

За контакти:

Ас. Боряна Милкова, Катедра “Частноправни науки”, Русенски университет “Ангел Кънчев”

Докладът е рецензиран.